

Stand van zaken – VWS uitvoeringsprogramma verduurzaming (publieke) zorg en welzijn

Leeswijzer:

In de linkerkolom staat per programmalijn van het Uitvoeringsprogramma de initiële actie genoemd, met de korte toelichting zoals deze is opgenomen in de oorspronkelijke [legenda van het Uitvoeringsprogramma](#). Alleen de namen van ministeries zijn waar nodig geactualiseerd. In de rechterkolom staat de huidige stand van zaken.

1) Gezondheidsbevordering

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
1a	<i>VWS zet in op het bevorderen van gezonde en duurzame voeding in de zorg.</i> VWS ondersteunt zorgorganisaties in de transitie naar een gezond en duurzaam voedingsaanbod. Het zorgt ervoor dat patiënten, medewerkers en bezoekers beter eten, waarbij de Richtlijnen Eetomgeving van het Voedingscentrum de basis zijn. Hiermee worden gezonde en duurzame keuzes gestimuleerd.	Met het project "Goede Zorg Proef Je" ondersteunde VWS met name ziekenhuizen en ook zorginstellingen vijf jaar lang in de transitie naar een gezond en duurzaam voedingsaanbod. Met een toolkit en een lerend netwerk is een sterke koplopersgroep ontstaan met een gezonder voedingsaanbod. Deze koplopers vormen een voorbeeld voor bredere implementatie in de zorgsector. Vanaf 2024 financiert VWS het vervolgproject "Beter Aanbod, Beter Eten". Dit breidt de beweging uit naar een breder scala aan zorginstellingen. Naast gezondheid ligt er meer nadruk op duurzaamheid en de implementatie van de nieuwe Richtlijn Eetomgevingen. Het project sluit aan bij de doelen van het Nationaal Preventieakkoord en de ambitie om in 2030 in alle ziekenhuizen een gezond en duurzaam voedingsaanbod te realiseren, voor patiënten, medewerkers en bezoekers. Eind 2023 heeft VWS aan het Amsterdam UMC subsidie verleend voor verschillende activiteiten om daarmee de transitie naar meer duurzame voeding in ziekenhuizen nog verder te ondersteunen, zoals informatiemateriaal over duurzame gezonde voeding voor patiënten, mantelzorgers (en consumenten/geïnteresseerden) en scholingsmateriaal t.b.v. diëtisten en medewerkers van de facilitaire afdeling over het samenstellen van plantaardige maaltijden. Ook is een eiwitcombinatietool ontwikkeld waarmee diëtisten de optimale verhouding van aminozuren per maaltijd kunnen berekenen.
1b	<i>VWS werkt samen met het ministerie van LNV aan het vergemakkelijken van gezonde en duurzame keuzes.</i> Streven is een gezonder en duurzamer voedselomgeving en -aanbod en meer transparantie hierover. Lopende zaken m.b.t. transparantie zijn o.a. het initiatief van LNV om een dashboard te realiseren dat meer duidelijkheid, vergelijkbaarheid en transparantie moet geven hoe duurzaam het voedselaanbod is en in hoeverre supermarkten daar in hun verslaglegging ook vergelijkbaar transparant over zijn. Om consumenten te helpen eenvoudig het product met de betere samenstelling te kiezen voert VWS vanaf 1 januari 2024 de Nutri-Score in (vrijwillig voedselkeuzelogo).	Op 28 januari 2025 heeft het ministerie van LNV de nieuwste versie van het Dashboard Duurzaamheid Supermarkten gepubliceerd, gebaseerd op de gegevens over 2023 van vrijwel alle Nederlandse supermarktketens: https://dashboardduurzaamheid.nl/ Dit dashboard biedt inzicht in de bijdrage van supermarkten aan de verduurzaming van het voedselsysteem. Het presenteert gegevens over doelstellingen, inspanningen en resultaten van de grootste Nederlandse supermarkten op gebieden zoals broeikasgasemissies, ontbossing en de eiwittransitie in de voedselomgeving. Hierdoor wordt de vergelijkbaarheid en transparantie van duurzaamheidsverslaglegging door supermarkten vergroot. VWS werkt in 2025 aan de inrichting van een supermarktmonitor die in beeld brengt hoe supermarkten bijdragen aan een gezondere voedselomgeving. Daarbij wordt onderzocht of dit eventueel samen kan gaan in een Dashboard Duurzaam en Gezond. De Schijf van Vijf is de basis voor de consumentenadviezen over voeding en hierin wordt gezond en duurzaam al gecombineerd. De Voedingsrichtlijnen van de Gezondheidsraad (GR) liggen aan de Schijf van Vijf ten grondslag. De GR werkt op dit moment aan een update van die richtlijnen en zal

		hierbij ook aandacht geven aan duurzaamheidsaspecten. Indien nodig zal de Schijf van Vijf worden aangepast als de update van de Voedingsrichtlijnen beschikbaar zijn. Op 1 januari 2024 is de Nutri-Score ingevoerd als vrijwillig voedselkeuzelogo. Deze helpt consumenten bij het maken van gezondere voedingskeuzes door producten binnen dezelfde categorie eenvoudig te vergelijken op basis van hun voedingswaarde. Deze initiatieven sluiten aan bij het bredere preventiebeleid rondom voeding, dat gericht is op het bevorderen van gezonde eetgewoonten en het voorkomen van voedingsgerelateerde aandoeningen. Via reguliere updates over het brede preventiebeleid wordt de Kamer geïnformeerd over de voortgang van deze initiatieven. In de Samenhangende Effectieve Preventiestrategie, die het kabinet dit kwartaal aan de Kamer zal sturen, zal het beleid van dit kabinet voor gezonde voeding en een gezonde voedselomgeving nader worden toegelicht.
1c	<i>VWS is betrokken bij ontwikkeling EU-kader duurzaam voedselsysteem.</i> LVVN en VWS volgen de ontwikkelingen in de EU m.b.t. een duurzaam voedselsysteem (SFS).	Op 4 september 2024 is het eindverslag van de strategische dialoog van de Europese Commissie over de toekomst van de landbouw in de EU opgeleverd. Het rapport, getiteld '<i>Een gedeeld vooruitzicht voor landbouw en voedsel in Europa</i>', brengt de uitkomsten van deze dialoog in kaart. Vervolgens heeft de Europese Commissie op 19 februari 2025 een nieuwe 'Visie voor landbouw en voedsel' gepresenteerd. De Kamer wordt hierover - conform de gebruikelijke informatieafspraken - geïnformeerd door middel van een BNC-fiche.
1d	<i>VWS en het ministerie van LVVN reageren gezamenlijk op het te verwachten advies van de Gezondheidsraad ten aanzien van de eiwittransitie.</i> VWS en LVVN werken toe naar een eetpatroon waarbij minimaal 50% van de eiwitten plantaardig is in 2030. Aan de Gezondheidsraad is advies gevraagd over de duurzaamheids- en gezondheidsaspecten van een verdere eiwitverschuiving in het consumptiepatroon naar een verhouding 60/40% (plantaardig/dierlijk). Publicatie van het rapport is eind 2023 voorzien. In principe sturen VWS en LVVN binnen 3 maanden na publicatie een gezamenlijke reactie op het advies naar de Tweede Kamer.	Op 13 december 2023 publiceerde de Gezondheidsraad het advies '<i>Gezonde eiwittransitie</i>', waarin de GR stelt dat opschuiven naar een voedingspatroon met meer plantaardige en minder dierlijke eiwitten beter is voor het milieu en gezonder voor de meeste Nederlanders. https://www.gezondheidsraad.nl/onderwerpen/voeding/alle-adviezen-over-voeding/gezonde-eiwittransitie. Het GR-onderzoek sluit aan bij de ambitie van VWS en LVVN om in 2030 minimaal 50% van de eiwitten uit plantaardige bronnen te halen. Het advies, gezamenlijk met de uitkomsten van aanvullende onderzoeken en rapporten over de eiwitconsumptie, wordt betrokken bij de uitwerking van de nationale voedselstrategie. In het Regeerprogramma is afgesproken dat deze in 2025 wordt gepresenteerd.
1e	<i>VWS verkent de impact van een groene en gezonde leefomgeving op het werkplezier van zorgpersoneel en de kwaliteit binnen instellingen in de langdurige zorg.</i> VWS is voornemens te onderzoeken wat de impact van een groene en gezonde leefomgeving is op het werkplezier van zorgpersoneel en op de kwaliteit binnen de langdurige zorg.	In opdracht van VWS voert het Amsterdam UMC een onderzoek uit naar de impact van een groene en bio-diverse zorgomgeving op zorgprofessionals. Het onderzoek moet leiden tot: • inzicht of (en zo ja, hoe) het gebruik van groen in en rond zorginstellingen kan bijdragen aan de mentale en/of fysieke gezondheid, productiviteit en werktevredenheid van zorgmedewerkers; • identificatie van factoren die het gebruik van groen door zorgmedewerkers tijdens behandelingen en andere werkzaamheden kunnen stimuleren; • verkenning van implementatiestrategieën om het gebruik van groen door zorgmedewerkers tijdens behandelingen en andere werkzaamheden te bevorderen. De resultaten van het onderzoek worden eind 2025 verwacht.

2) Minder CO₂-uitstoot van gebouwen, energie en vervoer

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
2a	<i>VWS financiert samen met het ministerie van VRO het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (EVZ) dat de sector met kennis en informatie ondersteunt bij de energietransitie.</i> VWS financiert samen met VRO het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (EVZ). Het EVZ ondersteunt de sector met kennis en informatie bij de energietransitie. Een belangrijke rol van het EVZ is het faciliteren van de aanpak met portefeuilleroutekaarten en het ontwikkelen en publiceren van kennisartikelen met goede voorbeelden van verduurzaming in de curatieve en langdurige zorg (samenhang met 2f).	Voor het EVZ wordt de financiering in ieder geval tot en met 2027 gecontinueerd. Het gaat in 2025 om € 1,7 miljoen en in 2026 en 2027 jaarlijks om € 1,2 miljoen. In afstemming met VRO zijn via het Kennis en Innovatieplatform Maatschappelijk Vastgoed (KIP MaVa) tot en met 2030 uit het Klimaatfonds middelen gereserveerd voor het EVZ. De ontwikkelde kennis en informatie is voor zorgaanbieders beschikbaar via www.expertisecentrumverduurzamingzorg.nl
2b	<i>VWS neemt deel aan de interdepartementale overleg ten aanzien van het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed onder leiding van het ministerie van VRO.</i> In het Ambtelijke Coördinatie-overleg 'Maatschappelijk Vastgoed' vindt onder leiding van VRO afstemming plaats over (door)ontwikkeling van beleid en regelgeving ten behoeve van het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed, als onderdeel van de verduurzaming van de Gebouwde Omgeving. Bijvoorbeeld ten aanzien van de subsidieregeling Duurzaam Maatschappelijk Vastgoed of de implementatie van EU-regelgeving zoals de EED/RED/EPBD.	Dit overleg vindt eens in de zes weken plaats en VWS sluit daarbij structureel aan. Het afgelopen jaar is gewerkt aan de doorontwikkeling van de subsidieregeling DuMaVa, waarvan de 4^e tranche in juni 2025 opent (zie 2e). Ook vindt er afstemming plaats over de implementatie van Europese wet- en regelgeving. Bijvoorbeeld de EPBD (Energy Performance Building Directive), waarbij per 2030 eisen gelden voor de minimale energieprestaties van gebouwen, en de inwerkingtreding van de EED (Energy Efficiency Directive) per oktober 2025.
2c	<i>VWS neemt deel aan de interdepartementale werk- en stuurgroep energiebesparing onder leiding van het ministerie van KGG.</i> In dit overleg vindt interdepartementale afstemming plaats over nadere uitwerking van het Nationaal Programma Energiebesparing, waarmee de overheid meer wil sturen op energiebesparing in Nederland.	Zorgorganisaties vallen onder de klimaatsector 'Gebouwde Omgeving' van het klimaatbeleid. Het ministerie van VRO is verantwoordelijk voor het realiseren van de emissiereductie in de Gebouwde Omgeving. Energiebesparing draagt daar aan bij. In het voorjaar van 2024 is de Tweede Kamer geïnformeerd over opties ten behoeve van het nationale doel en sectorale streefwaarden voor energiebesparing¹. In het Regeerprogramma is afgesproken dat het kabinet binnen het Nationaal Programma Energiebesparing uiterlijk bij Voorjaarsnota 2025 een besluit neemt over streefwaarden per sector voor energiebesparing en daarmee over de sturing op de energiebesparingsdoelen. Hiermee wordt de Europese energiebesparingsrichtlijn (EED) ingevuld. Daarnaast wordt de energiebesparingsplicht voor bedrijven en instellingen verbeterd. Met deelname aan de interdepartementale werkgroep blijft VWS nauw betrokken bij de ontwikkelingen en uiteindelijke besluitvorming.

¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30196-829.html>

2d	<i>VWS ondersteunt partijen bij de herijking van de sectorale routekaarten in 2024.</i> In het Klimaatakkoord is afgesproken dat sectoren in het maatschappelijk vastgoed routekaarten opstellen die laten zien hoe de sector toewerkt naar de CO₂-reductiedoelen voor 2030 en 2050. VWS ondersteunt partijen bij de herijking van deze sectorale routekaarten in 2024.	Het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (zie 2a) verzorgt de coördinatie van het bijwerken van de sectorale routekaarten. De bijgestelde sectorale routekaarten worden dit voorjaar opgeleverd.
2e	<i>VWS werkt samen met VRO bij de (door)ontwikkeling van de subsidieregeling Duurzaam Maatschappelijk Vastgoed (DUMAVA).</i> RVO voert in opdracht van het ministerie van VRO de subsidieregeling Duurzaam Maatschappelijk Vastgoed (DuMaVa) uit. Deze regeling stelt eigenaren van bestaand maatschappelijk vastgoed - onder andere uit de sectoren (publieke) zorg en welzijn - in staat om te verduurzamen. VWS werkt samen met VRO bij de (door)ontwikkeling van deze subsidieregeling zodat deze aansluit op de behoeften in de sector.	De openstelling van de vierde ronde van deze regeling is voorzien in juni 2025. De minister van VRO heeft de regeling daarvoor recent voor voorhang aangeboden aan de Tweede Kamer². Het subsidieplafond bedraagt dit jaar € 405 miljoen. De zorgsector weet de subsidieregeling goed te vinden. Afgelopen jaar, bij de derde tranche, kwam circa 22 procent van het totaal aantal subsidieaanvragen uit de zorgsector, met een aanvraagwaarde van circa € 80 miljoen³. En in 2023, bij de tweede tranche, kwam 36 procent van het totaal aantal aanvragen uit de zorgsector. In totaal is toen € 112 miljoen toegekend aan aanvragers uit de zorg⁴.
2f	<i>VWS voegt structureel een duurzaamheidscomponent toe aan de Normatieve Huisvestingscomponent (NHC).</i> De normatieve huisvestingscomponent (NHC) is bedoeld als normatieve vergoeding voor (vervangende) (nieuw)bouw en instandhouding van gebouwen. De NHC wordt structureel opgehoogd met een duurzaamheidscomponent. Voor de langdurige zorg gaat het over in totaal €120 miljoen (sinds 2019 € 4 miljoen per jaar extra en vanaf 2025 € 100 miljoen structureel extra per jaar). Voor de geneeskundige GGZ en de forensische zorg bedraagt de verhoging met een duurzaamheidscomponent eenmalig 4,1% over het investeringsbedrag exclusief grond.	Voor de langdurige zorg is de nhc hierop aangepast. De precieze vormgeving ervan is te vinden op https://puc.overheid.nl/nza/doc/PUC_768395_22/ Aanvullend hierop voert de NZa momenteel een onderzoek uit op het terrein van de nhc. Daarbij is onder andere aandacht voor de wijzigingen in wet- en regelgeving naar duurzaamheid en brandveiligheid, en de mogelijke financiële effecten op het investeringsniveau (per vierkante meter). Ook gaat de NZa een onderzoek uitvoeren naar het verwerken van een huurcomponent in de huidige nhc-systematiek. De resultaten van deze onderzoeken worden medio 2025 verwacht.
2g	<i>VWS heeft zitting in de interdepartementale stuurgroep Kennis- en Innovatieplatform Maatschappelijk Vastgoed (KIPmv) (samenhang met 2a).</i> In deze stuurgroep vindt afstemming plaats over de aansturing, taken en financiering van de diverse kennisinstellingen in het Kennis- en Innovatieplatform MaVa (KIP MaVa) (samenhang met 2a).	In deze stuurgroep vindt afstemming plaats over aansturing, taken en financiering van het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (EVZ; zie 2a). Eind 2024 heeft het EVZ een nieuw activiteitenplan opgesteld voor de periode 2025-2027 en een langetermijnplan tot 2030. De focus ligt op ondersteuning van portefeuilleroutekaarten in de care, kennisdeling en kennisontwikkeling. Uit de evaluatie van het Kennis- en Innovatieplatform door bureau KWINK (in opdracht van VRO) blijkt dat het kennisplatform aantoonbaar heeft bijgedragen aan het tot stand brengen van kennis- en vraagarticulatie in de sectoren van het maatschappelijk vastgoed.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/03/11/aanbiedingsbrief-voorhang-ontwerpregeling-houdende-de-vaststelling-van-de-subsidieregeling-voor-de-stimulering-van-verduurzaming-van-maatschappelijk-vastgoed>

³ <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2025-02/Analyse%20van%20het%20gebruik%20van%20de%20derde%20tranche%20Subsidieregeling%20Duurzaam%20Maatschappelijk%20Vastgoed%20%28DUMAVA%29.pdf>

⁴ <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-08/Rapport-DUMAVA-2e-tranche.pdf>

3) Minder (primair) grondstoffengebruik en maximaal circulaire (publieke) zorg en welzijn

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
3a	VWS laat RIVM onderzoeken wat er nodig is voor de omslag naar meer hergebruik van medische hulpmiddelen. Op basis daarvan wordt beoordeeld welke aanvullende inzet van VWS nodig is t.b.v. de transitie naar meer hergebruik. De afgelopen jaren zijn steeds meer herbruikbare medische hulpmiddelen vervangen door hulpmiddelen voor eenmalig gebruik (wegwerp). Om circulariteit te bevorderen heeft VWS een opdracht verstrekt aan RIVM om te onderzoeken wat er nodig is voor de omslag naar meer hergebruik van medische hulpmiddelen. Zijn er bijvoorbeeld voldoende sterilisatiedeskundigen en is de logistiek in te regelen? Op basis daarvan wordt beoordeeld welke aanvullende inzet van VWS nodig is t.b.v. de transitie naar meer hergebruik.	VWS heeft van dit onderzoek afgezien, omdat er al diverse onderzoekstrajecten lopen. Zo doet het consortium ESCH-R (https://esch-r.org/), gefinancierd door NWO, met vertegenwoordigers uit zorg, kennisinstellingen en industrie, in de periode 2024-2029 onderzoek naar (het bevorderen van) circulariteit in ziekenhuizen. Ook vanuit het Citrienfonds zijn voor de periode 2024-2028 middelen beschikbaar voor onderzoek naar verduurzaming van de zorg⁵. Focus ligt hierbij op interventies om (medische) materialen, grondstoffengebruik en afval te reduceren, inclusief het terugdringen van medicijnresten uit water en interventies die de potentie hebben voor uiteindelijk grootschalige implementatie.
3b	VWS versterkt de aansluiting van de zorgsector bij de transitietafels circulariteit van I&W in het kader van het Nationaal Programma Circulaire Economie. I&W heeft 5 transitieagenda's waarin verschillende stakeholders samenwerken om te komen tot meer circulariteit. De transitieagenda's gaan over de maakindustrie, kunststoffen, consumptiegoederen, bouw en biomassa/voedsel. VWS zal de zorg aanhaken bij deze transitieagenda's om te borgen dat circulariteit in de (publieke) zorg en welzijn wordt bevorderd, zonder (grote) gevolgen voor de veiligheid, beschikbaarheid en betaalbaarheid ervan.	Het Nationaal Programma Circulaire Economie wordt in 2025 geactualiseerd. VWS en I&W onderzoeken gezamenlijk hoe de aansluiting van de zorgsector bij het Rijksbrede beleid verder kan worden versterkt.
3c	VWS verkent de mogelijkheden om de markt voor wasbaar incontinentiemateriaal aan te jagen. VWS en bestuurlijk aanjager Green Deal Hayke Veldman verkennen samen met relevante belanghebbenden de mogelijkheden om de markt voor wasbaar incontinentiemateriaal te stimuleren. Het doel is om meer aanbieders op de markt te brengen, met de verwachting dat dit zal leiden tot gunstigere prijzen en een grotere betrokkenheid van zorgpartners bij de afname van dit materiaal.	Wasbaar incontinentiemateriaal kan de hoeveelheid afval in de zorg drastisch verminderen, maar wordt nu nog nauwelijks gebruikt. VWS onderzoekt de mogelijkheden om een pilot met wasbaar incontinentiemateriaal financieel te ondersteunen. Samen met I&W werkt VWS aan het ketenproject luiers (incl. incontinentiemateriaal), dat gericht is op het meer circulair maken van de luierketen. Daarnaast neemt VWS deel aan een serie ronde tafels over verduurzaming van incontinentiemateriaal samen met vertegenwoordigers van leveranciers, verzekeraars en de zorg. Begin 2025 is de subsidieregeling Circulair implementeren en opschalen (CIO) van I&W opengesteld⁶. Deze is onder andere gericht op de productgroep luiers en incontinentiemateriaal. I&W werkt ook, in afstemming met VWS, aan een uitgebreide producentenverantwoordelijk (UPV) luiers en incontinentieproducten. Producenten die wegwerp incontinentieproducten op de

⁵ <https://www.zonmw.nl/nl/subsidie/citrienfonds-2024-2028-duurzaamheid-de-zorg>

⁶ <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/cio>

		Nederlandse markt brengen, worden financieel en organisatorisch verantwoordelijk voor de inzameling en recycling van deze producten. De kosten hiervoor zullen naar verwachting worden verdisconteerd in de productprijs, waardoor het verschil in prijs met wasbaar incontinentiemateriaal verkleind wordt.
3d	<i>VWS laat RIVM in kaart brengen welke medische hulpmiddelen, binnen welke sectoren, de meeste klimaatimpact hebben. Op basis daarvan worden prioriteiten bepaald voor de inzet van VWS.</i> Er is weinig kennis over de milieu-impact van specifieke (groepen) medische hulpmiddelen. VWS laat RIVM in kaart brengen welke (groepen) medische hulpmiddelen, binnen welke sectoren, de meeste impact hebben. Op basis daarvan kunnen prioriteiten bepaald voor nadere inzet van VWS.	De noodzaak voor dit onderzoek door RIVM is vervallen. De NFU heeft in 2024 namelijk, met subsidie van VWS, een top 20 uitgebracht van de medische disposables met de grootste milieu-impact. Daarnaast heeft onderzoeksbureau Drift in opdracht van VWS, een advies geschreven over een transitiestrategie voor circulaire medische hulpmiddelen in de care en in de extramurale sector. Dit advies is als bijlage bij deze stand van zaken bijgevoegd. Uit het advies is gebleken dat het verduurzamen van incontinentiemateriaal in deze sectoren de grootste impact heeft. Op basis van deze twee onderzoeken is er voldoende basis om de prioriteiten te bepalen voor nadere inzet (zie o.a. 3c).
3e	<i>VWS stimuleert onderzoek en mogelijkheden om de nationale preventieprogramma's te verduurzamen.</i> De preventieprogramma's, waaronder de bevolkingsonderzoeken en vaccinaties voor volwassenen, hebben als doel ziekten in een vroeg stadium op te sporen waardoor behandelingen vaak (veel) minder ingrijpend, minder kostbaar en effectiever zijn dan wel het risico op het krijgen van bepaalde infectieziekten of de ziektelast daarvan aanzienlijk te verkleinen. Dit levert gezondheidswinst op. Tegelijkertijd zijn de programma's op zichzelf belastend voor klimaat en milieu. Komende jaren onderzoekt VWS de milieu-impact van de verschillende programma's en identificeert de mogelijkheden om deze te verduurzamen. Hierbij kan gedacht worden aan het gebruik van minder materiaal, het recycling van materiaal of samenwerking met leveranciers zodat verpakkingen minder plastic bevatten en/of minder ruimte innemen.	Het RIVM is in 2024 gestart met dit onderzoek en verwacht het eind 2026 af te ronden. Het onderzoek richt zich op een duurzaamheidsanalyse van de keten van het bevolkingsonderzoek borstkanker en op de analyse van specifieke onderdelen van twee andere preventieprogramma's. Daarnaast worden twee à drie kort-cyclische verduurzamingsprojecten uitgevoerd, gebaseerd op de geïdentificeerde hotspots.
3f	<i>VWS stimuleert de ontwikkeling een beoordelingsmethodiek om de duurzaamheid van medische hulpmiddelen te kunnen beoordelen (bij NEN).</i> VWS wil bevorderen dat duurzaamheid wordt meegewogen bij de inkoop van medische hulpmiddelen en wanneer behandelaars een medisch hulpmiddel kiezen. Er is echter nog te weinig kennis over de duurzaamheid van medische hulpmiddelen. VWS stimuleert daarom de ontwikkeling van een beoordelingsmethodiek om de duurzaamheid van medische hulpmiddelen te kunnen beoordelen (bij NEN). Begin 2024 vindt een eerste verkenning plaats, waarna samen met leveranciers(koepels), vertegenwoordigers uit de zorg (incl. Intrakoop) en overheid (RIVM) kan worden gestart met het uitwerken van een beoordelingsmethodiek.	De verkenning van NEN naar draagvlak voor ontwikkeling van een methodiek om de duurzaamheid van medische hulpmiddelen te beoordelen is in 2024 afgerond. Deze is als bijlage bij deze stand van zaken bijgevoegd. Er blijkt draagvlak voor een beoordelingsmethodiek te zijn. In 2025 bespreekt het platform Duurzame Medische Hulpmiddelen van NEN met relevante stakeholders de mogelijkheden om een beoordelingsmethodiek te ontwikkelen en hoe zo'n methodiek er uit kan zien.

3g	<i>VWS financiert het Zorginkoop Netwerk NL (ZINN) om duurzame inkoopcriteria voor medische hulpmiddelen te ontwikkelen.</i> VWS subsidieert het Zorginkoop Netwerk NL om duurzame inkoopcriteria voor medische hulpmiddelen te ontwikkelen. De kennis wordt via een website voor zorginkopers verspreid. Op die manier wordt via de zorginkoop van medische hulpmiddelen bevorderd dat leveranciers inzetten op verduurzaming.	Het project van het Zorg Inkoop Netwerk Nederland loopt voorspoedig. Naar verwachting worden in het najaar van 2025 het portaal voor inkopers, de duurzame-inkoopvoorwaarden de duurzame-inkoopcriteria opgeleverd.
3h	<i>VWS adviseert I&W bij de uitwerking van de Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV) voor luiers en incontinentiemateriaal, ten aanzien van de impact ervan voor betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van (publieke) zorg en welzijn.</i> I&W werkt aan de invoering van een Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV) voor luiers en incontinentiemateriaal waardoor fabrikanten zullen moeten betalen voor het afvalbeheer van producten die zij in de handel brengen. VWS adviseert I&W ten aanzien van de impact van de UPV voor de betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van (publieke) zorg en welzijn. VWS wil voorkomen dat de beschikbaarheid van incontinentiemateriaal in het geding komt als hogere kosten zorgen dat (te veel) incontinentiemateriaal van de markt verdwijnt.	De UPV is begin 2025 in consultatie gegaan. De UPV zal er voor zorgen dat er meer recyclingcapaciteit voor luiers en incontinentieproducten beschikbaar is in Nederland. Daardoor kunnen zorginstellingen in de toekomst hun incontinentieproducten gescheiden aanbieden aan de recyclers. Luiers en incontinentieproducten kunnen ook via nascheiding uit het huishoudelijke of bedrijfsmatige restafval worden gehaald en voor recycling worden aangeboden. De UPV zal naar verwachting per 1-1-2027 in werking treden.

4) Minder milieubelasting van medicatie(gebruik)

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
4a	<i>VWS verlengt het onderzoek naar heruitgifte van ongebruikte dure geneesmiddelen tot 2024 en breidt dit uit.</i> Er is een onderzoek uitgevoerd (pilot) waarbij bepaalde dure geneesmiddelen opnieuw kunnen worden uitgegeven als een patiënt deze niet heeft gebruikt (bijv. als de patiënt is overleden of is overgestapt op een ander medicijn). VWS heeft het verzoek om het onderzoek naar heruitgifte van ongebruikte dure geneesmiddelen te verlengen en uit te breiden toegestaan tot eind 2024. Ook wordt de pilot uitgebreid van vier naar veertien ziekenhuizen waaronder alle Universitaire Medische Centra (UMC's).	Mede op basis van gepubliceerd onderzoek⁷ waaruit bleek dat heruitgifte van orale oncolytica zorgt voor minder medicijnafval en zorgkosten bespaart, is het onderzoek naar de heruitgifte van orale oncolytica in 2024 verlengd tot eind 2025. Hierbij ligt de focus op implementatie van heruitgifte in de dagelijkse praktijk. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in lijn met het multidisciplinaire standpunt heruitgifte orale oncolytica dat op de richtlijndatabase van de Federatie Medisch Specialisten (FMS) is gepubliceerd⁸.
4b	<i>VWS spant zich in Europees verband in om de belemmerende wetgeving voor heruitgifte van bepaalde ongebruikte geneesmiddelen aan te kaarten en aan te passen.</i> VWS spant zich in Europees verband in om de belemmerende wetgeving voor heruitgifte van bepaalde ongebruikte geneesmiddelen aan te kaarten en aan te passen. Zo zal VWS een Europese werkgroep initiëren om in Europees verband te kijken op welke wijze ruimte kan worden gevonden binnen de Falsified Medicines Directive om heruitgifte onder voorwaarden toe te staan.	Onderzoeksbureau Berenschot heeft een brede wetsverkenning gedaan naar belemmeringen voor verduurzaming in de zorg⁹. Een aantal ervaren knelpunten vloeit vooral voort uit Europese wet- en regelgeving, zeker voor wat betreft geneesmiddelen en medische hulpmiddelen. Eén van die knelpunten betreft heruitgifte van geneesmiddelen. Buiten onderzoeksverband is die heruitgifte op dit moment niet toegestaan vanwege de Europese wetgeving rondom geneesmiddelvevalsing (<i>Falsified Medicines Directive</i>). Het lopende onderzoek naar de heruitgifte van orale oncolytica is in 2024 verlengd en uitgebreid (zie actie 4a). Nederland heeft in afstemming met de Europese Commissie en met als basis de onderzoeksresultaten van de pilot in 2024 een Europese werkgroep voorgezeten om de wenselijkheid, zorgvuldigheidseisen en randvoorwaarden van heruitgifte te bespreken. Met de verkregen input van de deelnemende lidstaten en de Europese Commissie werkt Nederland nu verder om een mogelijkheid voor beperkte en verantwoorde heruitgifte te creëren in de Europese wetgeving. Nederland brengt dit in tijdens de huidige herziening van de Europese farmaceutische wetgeving. Het is nog onduidelijk wanneer deze herziening is afgerond. Voor het tijdspad is Nederland afhankelijk van de Europese Commissie.

⁷ <https://jamanetwork.com/journals/jamaoncology/fullarticle/2811990>

⁸ https://richtlijndatabase.nl/richtlijn/standpunt_heruitgifte_van_orale_oncolytica/heruitgifte_van_orale_oncolytica.html

⁹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-1121939>

4c	<i>VWS ondersteunt en faciliteert voorschrijvers en apothekers in het gepast voorschrijven en gepast afleveren van noodzakelijke medicijnen en het bevorderen van therapietrouw en juist gebruik door de patiënt.</i> VWS zet zich in om verspilling van geneesmiddelen tegen te gaan. VWS ondersteunt en faciliteert voorschrijvers en apothekers in het gepast voorschrijven en gepast afleveren van noodzakelijke medicijnen en het bevorderen van therapietrouw en juist gebruik door de patiënt. Hierdoor kan onnodig gebruik worden voorkomen, waardoor onder andere milieuschade wordt voorkomen.	VWS en betrokken koepels werken samen aan het optimaliseren van eerstelijns farmaceutische zorg. Zij kunnen hun patiënten begeleiden bij het gebruik en zorgen voor het gepast verstrekken van geneesmiddelen. Ook kunnen zij, als dat nodig is, begeleiden bij het minderen en stoppen met een geneesmiddel, uiteraard in samenwerking met de voorschrijver. Het passend voorschrijven en afleveren van geneesmiddelen met de juiste farmaceutische begeleiding kan bijdragen aan het verminderen van de druk op de eerstelijnszorg, het terugdringen van medicijntekorten en verminderen van onnodig gebruik. De Stichting De Groene Huisarts heeft in opdracht van het ministerie van VWS een Quickscan Duurzamer Voorschrijven gemaakt. Dit biedt huisartsen handvatten om direct aan de slag te gaan om de milieu-impact van medicatie te verminderen.
4d	<i>VWS stimuleert de periodieke controle van patiënten die langdurig medicijnen gebruiken zonder een zorgverlener te zien. Vaak kunnen medicijnen worden gestopt/afgebouwd of dosering worden verlaagd.</i> VWS stimuleert de periodieke controle van patiënten die langdurig medicijnen gebruiken zonder een zorgverlener te zien. Vaak kunnen medicijnen worden gestopt/afgebouwd of dosering worden verlaagd.	Zie 4c.
4e	<i>VWS borgt aandacht voor beschikbaarheid en betaalbaarheid bij (toekomstige) Europese verboden of beperkingen wat betreft gebruik van gevaarlijke stoffen (REACH).</i> Onder de Europese verordening REACH worden regelmatig verboden of beperkingen opgelegd wat betreft gebruik van gevaarlijke stoffen. Die stoffen kunnen echter wel toelaatbaar in medische toepassingen. Als er geen of onvoldoende alternatieven zijn kan een verbod of beperking gevolgen hebben voor de patiënt en voor de zorg. VWS signaleert dit in een zo vroeg mogelijk stadium en kan het gesprek aangaan met het beleidsverantwoordelijke departement zodat er een zorgvuldige afweging plaats kan vinden.	Het RIVM signaleert in opdracht van VWS relevante veranderingen in de stoffenregelgeving wanneer die nog in de ideeënfase zitten. Op die manier kan VWS aanhaken bij beleidsontwikkeling op bijvoorbeeld PFAS in medische producten. Het RIVM houdt voor VWS ook een overzicht bij van lopende zaken. De tijd tussen signalering en regelgeving is ca. 5 jaar waardoor er voldoende tijd is om tot zorgvuldige afwegingen te komen.
4f	<i>VWS steunt het voorstel van de Europese Commissie voor een herziening van de geneesmiddelenrichtlijn met strengere eisen aan milieueffectrapportages voor producenten en de verplichting om milieurisico's bij productie en gebruik te mitigeren.</i> In het voorstel van de Europese Commissie voor de herziening van de geneesmiddelenrichtlijn staan strengere eisen voor producenten van geneesmiddelen wat betreft de milieueffectrapportages die ze moeten indienen bij	VWS blijft deze voorstellen steunen. VWS vindt ook dat beschikbare gegevens over de mogelijke effecten van geneesmiddelen op het milieu openbaar moeten worden gemaakt. Voor het proces en tijdsplan is Nederland afhankelijk van de Europese Commissie.

	markttoelating. Ook staat in het voorstel de verplichting om milieurisico's bij productie en gebruik te mitigeren. VWS steunt deze voorstellen.	
4g	<i>VWS werkt samen met I&W aan de ketenaanpak medicijnresten in water en bewaakt onder andere betrokkenheid van stakeholders uit de (publieke) zorg en welzijn.</i> Binnen de Ketenaanpak medicijnresten uit water werken partijen (o.a. waterschappen, RIVM en koepels van zorgverleners) samen om medicijnresten in het water te verminderen. VWS werkt samen met I&W aan deze ketenaanpak en bewaakt onder andere betrokkenheid van stakeholders uit de (publieke) zorg en welzijn.	VWS is betrokken bij de ketenaanpak medicijnresten uit water. Najaar 2024 heeft de Tweede Kamer van het kabinet het nieuwe Uitvoeringsprogramma Ketenaanpak Medicijnresten uit water 2024-2027 ontvangen. Er is specifiek aandacht voor onderwerpen zoals verspilling, gepast voorschrijven, gepast gebruik en heruitgifte.
4h	<i>VWS adviseert I&W bij de uitwerking van de Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV) voor geneesmiddelen, ten aanzien van de impact ervan voor betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van (publieke) zorg en welzijn.</i> In Europa zijn voorbereidingen in gang gezet voor invoering van een Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV) voor geneesmiddelen waardoor fabrikanten zullen moeten betalen voor het afvalbeheer van geneesmiddelen die zij in de handel brengen. VWS adviseert I&W bij de uitwerking van de Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV) voor geneesmiddelen, ten aanzien van de impact ervan voor de betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van (publieke) zorg en welzijn. VWS wil voorkomen dat de beschikbaarheid van geneesmiddelen in het geding komt als hogere kosten zorgen dat belangrijke geneesmiddelen van de markt verdwijnen.	De UPV is eind 2024 aangenomen en moet uiterlijk voorafgaand aan 1-1-2029 geïmplementeerd zijn. VWS blijft zich nationaal en internationaal inzetten om de gevolgen van de UPV voor de beschikbaarheid en betaalbaarheid van geneesmiddelen te beperken.

5) Voorbereiden op verwachte effecten van klimaatverandering in NL

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
5a	<i>VWS voert een verkenning uit naar de noodzaak om de zorgsector te ondersteunen bij klimaatadaptatie en waarop, bijvoorbeeld t.a.v. de adaptatie van zorgvraag en zorginfrastructuur.</i> VWS onderzoekt de omvang van eventuele adaptatieproblematiek van de (publieke) zorg en welzijn en de rol van VWS daarin. Daarbij gaat het enerzijds om fysieke voorbereiding van de sector op klimaatverandering (overstromingen/hitte) en anderzijds voorbereiding op veranderende zorgvraag als gevolg van klimaatverandering. Ook zal het gaan om de mate waarin de zorg capaciteit, protocollen en richtlijnen hierop moet aanpassen. Op basis van de uitkomsten verkenning zal VWS – indien noodzakelijk – ondersteuning bieden bij het aanpassen van richtlijnen en protocollen, het bevorderen van kennis en delen van best practices, en het nemen van adaptatiemaatregelen.	In opdracht van VWS voert onderzoeksbureau TwynstraGudde een verkenning uit naar klimaatadaptatie in de zorg. De verkenning richt zich op de mate waarin de sector al voorbereid is op de gevolgen van klimaatverandering en waar ondersteuning mogelijk gewenst is. Dit onderzoek biedt VWS inzicht in mogelijke beleidsopties en handelingsperspectieven. De verkenning wordt vóór de zomer van 2025 opgeleverd.
5b	<i>De Gezondheidsraad brengt samen met de Wetenschappelijke Klimaatraad de stand van de wetenschap in kaart over de ongunstige effecten van klimaatverandering op gezondheid.</i> VWS zal samen met de andere betrokken departementen in een kabinetsreactie aangeven hoe zij om zal gaan met de bevindingen en aanbevelingen van de Gezondheidsraad in het beleid.	Naar verwachting komt dit advies begin 2026. Meer informatie is te vinden op: https://www.wkr.nl/adviezen/klimaatverandering-en-gezondheid

A) Bewustwording, communicatie en internationale inzet

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
A1	<i>VWS vergroot het algemeen bewustzijn over de relatie tussen klimaatverandering en gezondheid.</i> VWS zet zich komende jaren zowel nationaal als internationaal in op het vergroten van het algemeen bewustzijn over de relatie tussen klimaatverandering en (volks)gezondheid(szorg). Het maakt zich er hard voor het gezondheid(szorg) perspectief in te brengen bij klimaatvraagstukken en andersom het klimaatperspectief in te brengen bij gezondheids(zorg)vraagstukken: "health and climate in all policies".	Nederland heeft zich zowel nationaal als internationaal actief ingezet om het belang van de integratie van klimaat- en gezondheidsperspectieven in beleidsvorming te benadrukken. Dit sluit aan bij de beleidsagenda 'Gezondheid in alle beleidsdomeinen' die de Tweede Kamer eind 2024 ontving¹⁰ Deze agenda onderstreept dat (volks)gezondheid niet losstaat van andere beleidsterreinen en vraagt om een intersectorale benadering. Binnen dit brede kader wordt klimaatverandering erkend als een groeiende volksgezondheidsuitdaging, en zet VWS zich in om gezondheidsaspecten structureel mee te nemen in klimaatbeleid en vice versa. In het door het kabinet recent naar het parlement gestuurde Klimaatplan 2025-2035 - Op weg naar Klimaatneutraal Nederland is de relatie tussen klimaat en gezondheid expliciet opgenomen. Dit Klimaatplan agendeert de beleidsrichtingen en -keuzes vooral voor de periode ná 2030 en bevat ook een impactanalyse van klimaatbeleid, waaronder de impact op de volksgezondheid. Tijdens de VN Klimaatop COP28 (2023) in Dubai stond gezondheid voor het eerst expliciet op de agenda. Nederland speelde een belangrijke rol bij het opstellen van, en mobiliseren van steun voor de "COP28 Declaration on Climate and Health". Deze verklaring, gesteund door 124 landen, onderstreept de wisselwerking tussen klimaatverandering en volksgezondheid en roept op tot een integrale aanpak. Ook de recente VN Klimaatop COP29 (2024) in Bakoe benadrukte Nederland het belang van een integrale benadering in klimaatprocessen, met aandacht voor de negatieve effecten van klimaatverandering op de volksgezondheid evenals de potentiële bijdrage van de gezondheidssector in het helpen adresseren van klimaatverandering. Nederland speelde hierbij een leidende rol in de oprichting van de "Friends of Climate and Health". Deze groep met ongeveer 25 landen en voorgezeten voor Palau en Nederland, komt regelmatig bijeen, onder andere tijdens de VN klimaatonderhandelingen. Het platform biedt landen de mogelijkheid om kansen te identificeren voor het integreren van gezondheid als dwarsdoorsnijdend thema in bestaande klimaatafspraken. Met aanwezigheid tijdens COP29 onderstreept het kabinet het Nederlandse commitment en versterkte inzet voor dit cruciale thema.
A2	<i>VWS communiceert samen met betrokken partijen over (uitvoering van) de Green Deal.</i> VWS zal op basis van een samen met Green Deal-partijen tot stand gekomen communicatieplan de voortgang en uitvoering van de afspraken in de Green Deal Samen werken aan duurzame zorg (GDDZ 3.0) onder de aandacht brengen.	Met partijen is eind 2023 een gezamenlijke communicatiestrategie opgesteld op basis waarvan de communicatie wordt ingericht. VWS trekt een communicatiewerkgroep met daarin een brede vertegenwoordiging vanuit de sector. In 2024 is ingezet op drie speerpunten: contentcreatie, online communicatie gericht op handelingsperspectief en live (netwerk)bijeenkomsten. Er is een twee maandelijks nieuwsbrief Duurzaamheid en Gezondheid en er zijn netwerkbijeenkomsten georganiseerd voor onder andere duurzaamheidscoördinatoren van ziekenhuizen. De Green Deal LinkedIn-pagina, met bijvoorbeeld 'Duurzame Dinsdag Tips' en 'Voorbeeld Vrijdagen', is in 2024 met bijna 3000 volgers gestegen.

¹⁰ <https://zoek.officiëlebeelden.nl/kst-32793-L.html>

		In 2025 ligt de focus op het breed uitdragen van inspirerende en veelal kostenbesparende voorbeelden, onder andere via een online 'groene estafettestokje'. Daarnaast wordt www.vergroendezorg.nl voor allerlei resultaten van de Green Deal verder ontwikkeld en breed onder de aandacht gebracht. Tot slot staan er verdiepende webinars en live (netwerk)bijeenkomsten op de planning om behaalde resultaten verder te verspreiden onder de doelgroepen.
A3	<i>VWS stimuleert het meenemen van duurzaamheid(saspecten) bij het informeren van patiënten door veldpartijen en zorgverleners, bijv. ten aanzien van productkeuze, voeding, etc.</i> In de Green Deal Duurzame Zorg is afgesproken dat partijen bevorderen dat de patiënt en zorgverleners meer bekend worden met de relatie tussen klimaat, milieu en gezondheid, en dat zij praktische informatie zullen maken die patiënten en hun zorgverleners helpt bij bewustwording over duurzamer handelen in de zorg. VWS ondersteunt de sector hierin.	Met steun van VWS hebben diverse partijen informatiemateriaal voor patiënten in zorginstellingen ontwikkeld. Zo heeft VWS onder meer subsidie verleend aan Amsterdam UMC om informatie te ontwikkelen voor patiënten, mantelzorgers (en consumenten/geïnteresseerden) om hen te informeren over meer plantaardige voeding bij ziekte en herstel. Dit heeft o.a. geresulteerd in verschillende hulpmiddelen en informatie over eiwitten, maar ook in een tool die in quizvorm patiënten inzicht geeft over hun eetgedrag en hoe duurzaam zij eten. Alle ontwikkelde informatiematerialen zijn gratis beschikbaar via websites zoals www.voedingenbeweging.nu of www.toekomstproef.nl en vrij te gebruiken en aan te passen door ziekenhuizen en andere zorginstellingen. Daarnaast heeft VWS een subsidie verleend aan het Erasmus MC om in de periode 2024-2026 onder andere onderzoek te doen naar waarom patiënten nog geen gebruik maken van duurzaam vervoer of digitale afspraakmogelijkheden. Dit zal resulteren in een communicatiecampagne en een toolkit om duurzaam vervoer onder patiënten te stimuleren. De Groene Zorgalliantie ontvangt subsidie van VWS om de kennis en bewustwording bij patiënten en cliënten over duurzame zorg en planetary health te vergroten. GZA zal hiervoor relevante gedragswetenschappelijke en communicatie-gerelateerde inzichten verzamelen ten behoeve van het vergroten van kennis en bewustwording bij patiënten en cliënten. Ook zal het goede praktijkvoorbeelden verzamelen en delen. En het zal doelgroepspecifieke toolkits ontwikkelen, met daarin communicatiemiddelen over de relatie tussen duurzaamheid en gezondheid(szorg) met als doel om voor cliënten een concreet en duidelijk handelingsperspectief te bieden. Doelgroepen daarbij zijn in ieder geval ouderen, mensen met psychische problemen, mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking. De Groene Zorg Alliantie doet daarnaast ook veel aan bewustwording onder zorgverleners, onder andere via educatie en voordrachten. De website www.vergroendezorg.nl zal hierbij een belangrijke rol spelen wat betreft informatiedeling.
A4	<i>VWS voorziet in praktische informatie over duurzaamheid(saspecten) bij het organiseren van zorg en hulp op Regelhulp.nl</i> Op www.regelhulp.nl verstrekt VWS informatie over het organiseren van langdurige zorg en ondersteuning. VWS zal hier de komende jaren ook informatie opnemen over duurzaamheid(saspecten) die patiënten, cliënten en naasten daarbij in overweging kunnen nemen.	VWS verkent met Vilans aan welke informatie cliënten en naasten behoefte hebben en op welke wijze. De verwachting is dat de informatie in de loop van 2025 op www.regelhulp.nl komt.

A5	<i>VWS voert de Green Deal en dit programma uit in verbinding met IZA, WOZO en GALA en de beweging naar passende zorg.</i> VWS zal de komende jaren de link tussen het Integraal Zorgakkoord, het WOZO, GALA, TAZ en de verduurzaming van de (publieke) zorg en welzijn blijven leggen. De beweging naar passende zorg en het verduurzamen van de zorg liggen in elkaars verlengde en zijn deels overlappend. Met de inzet op het voorkomen van zorg, op het leveren van de juiste zorg op de juiste plek, op het afremmen van medicalisering, op gepast gebruik, op meer gebruik van digitale/hybride zorg e.d. wordt tevens bijgedragen aan het leveren van (publieke) zorg en welzijn met zo min mogelijk impact op klimaat, milieu en leefomgeving.	VWS houdt aandacht voor het verbinden van de verduurzaming van de (publieke) zorg en welzijn aan andere opgaven en transities waar de zorg voor aan de lat staat. Het zoeken naar win-win staat daar bij centraal, met inachtneming van de accenten die het huidige Regeerprogramma legt. Zie ook A6.
A6	<i>VWS verankert klimaat- en milieu-impact en de relatie met (volks)gezondheid in de beleidsontwikkeling en neemt duurzaamheid op in beleids- en visiedocumenten.</i> VWS vergroot de kennis en bewustzijn binnen VWS over de impact van de (publieke) zorg en welzijn op het klimaat, over (generiek) klimaatbeleid en over duurzaamheid met als doel om duurzaamheid, klimaat- en milieu-impact structureel in te bedden in de beleidsontwikkeling.	Binnen VWS zijn diverse activiteiten georganiseerd en wordt via interne kanalen gecommuniceerd om de kennis en bewustwording onder medewerkers te vergroten. Zo is tijdens de Nationale Klimaatweek een lezing gehouden over de elementen van een toekomstbestendige zorgsector, is een bezoek gebracht aan de Noordwest Ziekenhuisgroep in Alkmaar en verzorgde kunstenaar Maria Koijs een workshop over de grote hoeveelheid afval die de zorgsector produceert. Tijdens de Week van Ons Water is “RALPH de Vis”, gemaakt van teruggebrachte medicijndoosjes, tentoongesteld binnen VWS. RALPH staat voor Return All Leftover Pharmaceuticals (“breng alle overgebleven medicatie terug”) en vraagt aandacht voor de schadelijke effecten van medicijnresten op het milieu en de gezondheid. Op Duurzame Dinsdag, 3 september, werden zogeheten ‘klimaatstreepjes’ uitgedeeld om medewerkers bewust te maken van klimaatverandering en de gevolgen ervan voor de zorg. Dit leidde tot waardevolle gesprekken. In 2025 wordt deze aanpak voortgezet. Verder krijgen beleidsdirecties extra handelingsperspectief mee via workshops. Met ingang van 2025 is duurzaamheid opgenomen in het interne ‘beleidskompas’, het beginpunt voor het maken van nieuw beleid. In het door het kabinet recent naar het parlement gestuurde Klimaatplan 2025-2035 - Op weg naar Klimaatneutraal Nederland zijn de relatie tussen klimaat en gezondheid en de verduurzaming van de zorg en welzijn opgenomen. Dit Klimaatplan agendeert de beleidsrichtingen en beleidskeuzes vooral voor de periode ná 2030.

A7	<i>VWS coördineert samen met BuZa de kabinetsbrede Mondiale Gezondheidsstrategie waarin klimaat één van de drie prioriteiten is.</i> De Nederlandse mondiale gezondheidsstrategie (MSG) heeft als doel om gecoördineerd en doelgericht bij te dragen aan het verbeteren van de volksgezondheid wereldwijd, en daarmee ook in Nederland. De MSG is een strategie op hoofdlijnen en biedt een nieuw kader voor geïntegreerde, kabinetsbrede en intersectorale samenwerking. VWS heeft het thema klimaat en gezondheid tot één van de drie prioriteiten in de MGS benoemd. BuZa en VWS vervullen gezamenlijk een coördinerende rol bij de verdere operationalisering hiervan.	De Mondiale Gezondheidsstrategie (MGS) 2023–2030¹¹ biedt een belangrijk strategisch kader voor de Nederlandse inzet op mondiale gezondheidsuitdagingen, met als prioriteiten klimaat en gezondheid, pandemische paraatheid en het versterken van gezondheidssystemen. Sinds de lancering van de MGS is de coördinatie tussen VWS en BuZa versterkt, wat bijdraagt aan een coherente en effectieve inzet binnen internationale fora zoals de WHO. Ook wordt er met BuZa en andere departementen nauw samengewerkt in de interdepartementale taskforce klimaatdiplomatie. Als onderdeel van de MGS is de Global Health Hub opgericht, met als doel intersectorale samenwerking te bevorderen en innovatie en kennisdeling te stimuleren op de strategische prioriteiten van de MGS, waaronder klimaat. Zie ook A11.
A8	<i>VWS neemt deel aan de WHO Alliance for Transformative Action on Climate & Health (ATACH), gericht op het realiseren van de COP26-commitments, en neemt daarbij een actieve rol op zich.</i> De komende jaren zal VWS verdere bewustwording en kennisuitwisseling over de relatie tussen klimaat en gezondheid (szorg) en visa versa nationaal en internationaal verder stimuleren. Onder meer via deelname aan verschillende internationale werkgroepen, waaronder ATACH (WHO <i>Alliance for Transformative Action on Climate & Health</i>). ATACH is opgezet om de ambities die zijn uitgesproken bij de COP26 te realiseren. VWS neemt deel in de verschillende ATACH werkgroepen om van andere landen te leren en kennis uit wisselen.	Nederland neemt al sinds de oprichting actief deel aan ATACH, waarbij het kennis deelt, participeert in werkgroepen en het platform benut om internationale samenwerking te bevorderen en bondgenoten te activeren rond thema's zoals klimaat en gezondheid, bijvoorbeeld rondom de WHO-resolutie over klimaat en gezondheid (2024) en de COP28-verklaring over Klimaat en Gezondheid (zie A1). ATACH heeft de afgelopen jaren resultaten geboekt via vier werkgroepen op gebieden als klimaatbestendige zorgsystemen en koolstofarme zorg. Dit leidde tot een baseline assessment, een Green House Gas-emissies benchmarkingtool en een rapport over klimaatfinanciering. Vanaf 2025 is de structuur vernieuwd met tien gerichte teams om efficiënter en gericht in te spelen op uitdagingen zoals het in kaart brengen van specifieke klimaatindicatoren. Door actief deel te nemen aan ATACH verstevigt Nederland haar strategische inzet op het terrein van klimaat en gezondheid. VWS zal dit jaar bepalen hoe verdere betrokkenheid zal worden ingevuld om zo bij te dragen aan een duurzamer en klimaatadaptief gezondheidssysteem, zowel internationaal als in Nederland.
A9	<i>VWS trekt de ontwikkeling van een nieuwe WHO-resolutie op klimaatverandering en gezondheid.</i> VWS/Nederland neemt het voortouw in het vernieuwen van de WHA-resolutie over klimaat en gezondheid uit 2008. Met deze nieuwe resolutie wil VWS/Nederland de relatie tussen klimaat en gezondheid onder de aandacht brengen en de WHO en WHO-lidstaten oproepen tot actie. De nieuwe resolutie staat gepland voor mei 2024.	Nederland heeft zich samen met Peru succesvol ingezet om de WHA-resolutie over klimaat en gezondheid uit 2008 te vernieuwen. Tijdens de 77e World Health Assembly (WHA77) in Genève in 2024 werd de nieuwe "<i>WHA77 Resolution on Climate Change and Health</i>" unaniem aangenomen. Deze resolutie erkent de toenemende urgentie van de klimaatproblematiek en roept op tot: • ontwikkeling van een wereldwijd WHO-actieplan op het gebied van klimaat en gezondheid; • versterkte nationale inspanningen van lidstaten om klimaatadaptatie en -mitigatie te integreren in gezondheidsbeleid; • verankering van klimaatverandering en gezondheid in het Vierde Algemene Werkprogramma (GPW14) van de WHO voor de periode 2025-2028. Het aannemen van de resolutie vormt een belangrijke stap in het versterken van internationale samenwerking op dit thema en benadrukt de leidende rol van Nederland in het verbinden van klimaat en gezondheid.

¹¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/10/01/nederlandse-mondiale-gezondheidsstrategie-2023-2030>

A10	<i>VWS ondersteunt samen met BuZa de Europese Commissie bij de uitvoering van de EU Global Health Strategy, en zet daarbij nadrukkelijk in op aandacht voor klimaat(verandering).</i> De Europese Commissie heeft recent de EU Global Health Strategy gepubliceerd. Om uitvoering te geven aan deze strategie is er een Joint Action Global Health van start gegaan. VWS neemt deel aan deze Joint action en is samen met Tsjechië werkpakket leider op betere coördinatie tussen lidstaten, Genève en de post op New York. Verder neemt VWS is andere werkpakketten deel. Daarbij zal VWS ook blijvend aandacht vragen voor klimaat(verandering).	Nederland heeft vanuit VWS succesvol aangestuurd op de ondertekening door de EU van de "COP28 Declaration on Climate and Health". (zie A1) VWS heeft zich daarnaast ingezet voor EU-steun aan de resolutie over klimaatverandering en gezondheid, waarvan Nederland één van de trekkers was, tijdens de 77e Wereldgezondheidsvergadering (zie A9). Ook deze inzet heeft geresulteerd in succesvolle steun vanuit de EU. Nederland blijft actief betrokken bij de coördinatie en uitvoering van de Joint Action Global Health en benadrukt hierbij voortdurend het belang van het integreren van klimaat en gezondheid in Europese en mondiale beleidsagenda's.
A11	<i>VWS steunt Government2Government projecten op verduurzaming.</i> VWS is een Global Health Partnership Programma gestart op de thema's van de Mondiale Gezondheidsstrategie. In de eerste ronde zijn er partnerships opgestart met China en Kenia om 1. Ziekenhuizen te verduurzamen en 2. Kennis uit te wisselen over klimaatadaptatie en mitigatie. Dit programma wordt naar verwachting de komende jaren verder uitgebreid, waarbij klimaatverandering en gezondheid een prominente plek heeft.	Sinds de lancering van het Global Health Partnerships Programma (GHPP) in 2023, zijn er meerdere samenwerkingen gestart met overheden van landen zoals Kenia, China, Indonesië en Colombia. De samenwerkingen zijn gericht op kennisuitwisseling en gezamenlijke acties om grote mondiale gezondheidsuitdagingen aan te pakken, met als een van de drie thema's de verduurzaming van de zorg en de relatie tussen klimaatverandering en gezondheid. De samenwerkingen met Kenia en China binnen het GHPP hebben een expliciete focus op verduurzaming en klimaatadaptieve zorg. In de samenwerking met Kenia ligt de focus op klimaatbestendige gezondheidssystemen, met als resultaat de ontwikkeling van richtlijnen voor groene zorginstellingen en ondersteuning bij een nationaal adaptatieplan. De samenwerking met China richt zich op 'green hospital development' via werkgroepen voor groene OK/IC, duurzame inkoop en kennisoverdracht. Nederlandse expertise en ervaring, onder andere uit de <i>Green Deal Samen werken aan duurzame zorg</i>, worden gedeeld en verder ontwikkeld om duurzame en klimaatadaptieve zorg te bevorderen.
A12	<i>VWS verkent in 2024 de mogelijkheden om de verduurzamingstransitie op de BES-eilanden te versnellen.</i> In 2023 is VWS een verkenning gestart naar best practices van verduurzaming van zorg en ondersteuning die in de lokale context van Caribisch Nederland geïmplementeerd zouden kunnen worden. Zorgaanbieders in Caribisch Nederland die vervolgens een plan van aanpak opleveren ten behoeve van de implementatie van best practices kunnen hiervoor een financiële vergoeding aanvragen. De vergoeding wordt dan via een addendum aan de zorgovereenkomst toegevoegd.	In 2024 heeft VWS zorgaanbieders op Bonaire, St. Eustatius en Saba (BES) ondersteund bij het verduurzamen van de zorg. Zo is via het zorginkoopbeleid € 200.000 beschikbaar gesteld en verspreid over zorgaanbieders uit verschillende sectoren. De zorgaanbieders hebben projecten opgezet die zich richten op o.a. gezonde voeding, kennisdeling via workshops en podcasts, en CO2 reductie door bijvoorbeeld beweegsensoren en waterbesparende spoelsystemen. Tot nu toe hebben de projecten geleid tot een groter bewustzijn rondom verduurzaming binnen de zorgsector in Caribisch Nederland. In 2025 bespreekt VWS samen met de zorgaanbieders hoe de opgedane kennis en geleerde lessen gedeeld kunnen worden. Dit versterkt niet alleen de samenwerking binnen de zorgsector, maar vergroot ook het draagvlak voor verduurzaming.

B) Kennis, onderzoek en monitoring

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
B1	<i>VWS ondersteunt de sector bij (door)ontwikkeling en bekendheid van een centrale vindplaats voor bestaande kennis en goede voorbeelden.</i> In de Green Deal Duurzame Zorg 3.0 is afgesproken dat de brancheorganisaties en Milieu Platform Zorg in samenwerking met andere partijen, zoals kennisinstellingen, een cross-sectorale en voor iedereen toegankelijke vindplaats ontwikkelen voor kennis, goede voorbeelden, onderzoeksresultaten etc. Een basis is gelegd met www.greendealduurzamezorg.nl VWS zal partijen ondersteunen bij de (door)ontwikkeling en het vergroten van de bekendheid hiervan, in samenhang met andere platforms en websites.	De website www.vergroendezorg.nl is sinds dit begin 2025 beschikbaar als centrale vindplaats. De website is zo ingedeeld dat er per thema van de Green Deal initiatieven, tools, ontwikkelingen binnen onderzoek en kennisbronnen te vinden zijn. De website volgt een hybride model, waarbij content zoveel mogelijk wordt doorverwezen naar bestaande platforms. Wanneer er geen geschikte externe locatie is of bij bijzonder inspirerende initiatieven, wordt de content direct op de website geplaatst. De website fungeert als een rotonde, die bezoekers leidt naar relevante voorbeelden en tools in plaats van zelf als primaire opslagplaats te dienen. Voor de officiële lancering in Q1 worden afspraken gemaakt met MPZ en overige Green Deal partijen om actief content aan te leveren en de website als centrale vindplaats te positioneren onder de doelgroepen. Het is voor resultaten die volgen uit gesubsidieerde projecten verplicht om te communiceren via deze centrale vindplaats. Alle Green Deal partijen zullen aandacht besteden aan de centrale vindplaats via hun eigen communicatiekanalen en waar mogelijk wordt er media ingeschakeld om aandacht te geven aan de vernieuwde website.
B2	<i>VWS stimuleert opschaling en implementatie van duurzaamheid in zorg en ondersteuning via de Implementatie- en Opschalingsregeling van Zorg voor Innoveren.</i> Via het programma <i>Zorg voor Innoveren</i> stimuleert VWS de ontwikkeling, implementatie en opschaling van zorginnovaties. Via de Implementatie- en Opschalingsregeling van dit programma investeert VWS in verankering van duurzaamheidsinitiatieven in de bedrijfsvoering en primaire processen in (publieke) zorg en welzijn.	VWS heeft in 2024 via het programma Zorg voor Innoveren een subsidieronde van de regeling Implementatie- en Opschalingscoaching (IOC) gewijd aan verduurzaming. Hiermee konden zorgorganisaties een duurzaamheidscoach of -coördinator inschakelen, of eigen personeel (tijdelijk) inzetten in deze rol. In totaal hebben 70 organisaties gebruikt gemaakt van deze mogelijkheid. VWS is voornemens later in 2025 opnieuw een ronde van deze regeling open te stellen ten behoeve van verduurzaming.
B3	<i>VWS vergroot via de Kennisbasis Duurzaamheid en Gezondheid van het RIVM inzicht in en bekendheid met werkzame elementen voor gezonde zorg- en verblijfsomgeving.</i> RIVM werkt in opdracht van VWS aan de 'Kennisbasis Duurzaamheid & Gezondheid' (2023-2026). Onderdeel daarvan is beter inzicht krijgen in factoren en werkzame elementen die bijdragen aan een zo goed mogelijke gezondheid voor cliënten, bezoekers, medewerkers (kwaliteit van leven) én kwaliteit van milieu. Ook wordt gewerkt aan het beter toepasbaar maken van de wetenschappelijke kennis hierover. In 2024 actualiseert het RIVM een overzicht van wat er bekend is in de literatuur en	Het RIVM heeft een onderzoek naar informatiebehoefte uitgevoerd m.b.t. het onderwerp praktijkvoorbeelden van voeding in de zorg. Een Brochure Duurzame en Gezonde Voeding met de resultaten komt later dit voorjaar beschikbaar. Op de website van het RIVM zullen nieuwe voorbeelden gepubliceerd worden. Tevens werkt het RIVM aan het vergroten van het bereik van de opgedane kennis en resultaten bij relevante stakeholders en zorgverleners. (zie ook actie B8)

	praktijk over factoren in en rondom zorgorganisaties die zowel de kwaliteit van leven als de kwaliteit van milieu bevorderen.	
B4	<i>VWS financiert een programma 'Duurzaamheid & Gezondheid' [werktitel] bij ZonMw.</i> VWS is voornemens een meerjarige onderzoeksprogramma bij ZonMw financieren dat ziet op het bevorderen van kennis en (implementatie)onderzoek op het terrein van verduurzaming van (publieke) zorg en welzijn. In Q1 van 2024 levert ZonMw een programmavoorstel op dat tot stand komt in samenspraak met de sector en moet aansluiten op de ambities en doelen uit de Green Deal. Het beoogde programma moet tevens aansluiten op bestaande ZonMw-programma's en het programma Zorgevaluatie en Gepast Gebruik (ZE&GG). Op basis van het voorstel zal VWS een opdracht verstrekken.	In overleg met stakeholders uit de sector heeft VWS besloten geen meerjarig onderzoeksprogramma te starten. Ook in het licht van diverse andere nieuwe of lopende onderzoeken, zoals bijvoorbeeld te lezen bij actie 1e en 3a. ZonMw heeft de belangrijkste ontwikkelingen op verduurzaming van de zorg in kaart gebracht op nationaal en internationaal gebied. Dit is te vinden op: www.zonmw.nl/nl/duurzame-zorg
B5	<i>VWS brengt ondertekenaars van de Green Deal samen om onderling kennis en ervaring uit te wisselen en samenwerking te bevorderen die bijdragen aan uitvoering van de afspraken.</i> VWS faciliteert ondertekenaars van de Green Deal om elkaar te vinden en onderling kennis en ervaring uit te wisselen, met als doel onderlinge samenwerking en opschaling te stimuleren ten behoeve van de realisatie van de gemaakte afspraken.	In 2024 organiseerde VWS een bedrijventafel voor ondertekenaars met een focus op circulaire zorg binnen de keten. Een vervolg staat gepland voor 2025. Daarnaast vonden in 2024 verschillende netwerkevenementen plaats, waaronder een bijeenkomst die voor het eerst duurzaamheidscoördinatoren van ziekenhuizen (NVZ) samenbracht. Hier werden per thema van de Green Deal goede voorbeelden, uitdagingen en tools gedeeld. In het voorjaar van 2025 vinden netwerkbijeenkomsten plaats gevonden voor zorgmedewerkers binnen respectievelijk de ggz en gehandicaptenzorg, gericht op het uitwisselen van praktijkervaringen en tools om te verduurzamen. Eind 2024 organiseerde VWS een landelijk ondertekenenmoment voor nieuwe ondertekenaars van de Green Deal, waarbij netwerken centraal stond. Tijdens dit evenement werden vier inspirerende praktijkvoorbeelden gepitcht. In 2025 zal opnieuw een landelijke bijeenkomst plaatsvinden, waarbij de nadruk ligt op netwerken en het delen van succesvolle verduurzamingsinitiatieven. Daarnaast brengt VWS diverse werkbezoeken af bij zorginstellingen en bedrijven. Onder andere werden 's Heeren Loo, GGZ Delfland, Noordwest Ziekenhuisgroep, GreenCycle, Philips en de Apotheek van de Toekomst bezocht. Tijdens deze bezoeken worden uitdagingen, ondersteuningsmogelijkheden en geïmplementeerde verduurzamingsinitiatieven besproken en opgehaald. In 2025 zet VWS dit voort door maandelijks op werkbezoek te gaan bij een ondertekenaar.
B6	<i>VWS faciliteert samen met BuZa de Dutch Global Health Hub met daarinbinnen een Community of Practice op klimaat en gezondheid.</i> In de komende jaren wordt in de Nederlandse Global Health Hub (GHH) intersectoraal gewerkt aan de implementatie van de Mondiale Gezondheidsstrategie (2023-2030), waarin in de eerste plaats de Rijksoverheid (VWS en BuZa) een faciliterende rol heeft. Tegelijkertijd wordt op beleidsniveau ook met kennis van de verschillende departementen bijgedragen aan het	Sinds de oprichting van de Nederlandse Global Health Hub (GHH; zie actie A7) zijn voor elk van de drie prioriteiten uit de MGS thematische werkgroepen, zogenaamde "Communities of Practice" (CoPs), opgezet. De CoPs organiseren activiteiten en bevorderen innovatie en kennisuitwisseling. De hub en de CoPs verenigen een brede groep relevante Nederlandse actoren en sectoren, waaronder kennisinstituten en kennisplatforms (o.a. het RIVM), academici, ngo's, de private sector, jongeren, denktanks en de overheid zelf op het gebied van mondiale gezondheid. Sinds de lancering hebben 66 officiële partnerorganisaties zich verbonden aan de verbetering van mondiale gezondheid. Nog eens 55 andere organisaties zijn betrokken bij de activiteiten.

	oplossen van de problematiek die ons mondiaal te wachten staat.	In het kader van deze samenwerking zijn eenmalig twee verschillende onderzoeksprojecten uitgevoerd die bijdragen aan de doelstellingen van de MGS: 1) TNO – Luchtverontreiniging in Kenia Dit project richtte zich op het versterken van samenwerking tussen sectoren en capaciteitsopbouw op het gebied van monitoring, modellering en beheer van blootstelling aan hitte en luchtverontreiniging, met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen. Het project leverde actiegerichte data op voor gezondheids- en risico-evaluaties, adaptatie- en mitigatie-strategieën en beleidsvorming ter verbetering van luchtkwaliteit en gezondheid. 2) Erasmus MC – Delta-simulatie Dit project onderzocht de gezondheidsrisico's van klimaatverandering en zeespiegelstijging in delta's wereldwijd, inclusief de Nederlandse delta. De eerste simulatie van een zomeroverstroming nabij Rotterdam is in 2024 uitgevoerd, met een analyse van de impact op pathogenen, biodiversiteit en het (micro)klimaat. De inzichten zijn gedeeld met internationale academici, belanghebbenden uit Rotterdam en andere kwetsbare delta's wereldwijd, en dragen bij aan een beter begrip van de gezondheidsimpact van toekomstige waterbeheersingsstrategieën.
B7	<i>VWS inventariseert de subsidie- en ondersteuningsmogelijkheden voor verduurzaming en vergroot bekendheid hiervan in de sector.</i> VWS brengt de bestaande subsidie- en ondersteuningsmogelijkheden voor verduurzamen van (publieke) zorg en welzijn in kaart en zal de bekendheid hiervan samen met veldpartijen vergoten. Knelpunten bij deze subsidie- of ondersteuningsmogelijkheden zal VWS onder de aandacht brengen bij verantwoordelijke departementen.	Via het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (zie actie 2a) is een overzicht opgesteld van bestaande subsidiemogelijkheden. Waar relevant deelt VWS informatie over beschikbare subsidies en consultaties met de sector, bijvoorbeeld richting de brancheorganisaties of via LinkedIn of de Nieuwsbrief.
B8	<i>VWS bevordert het onderzoek naar voetafdruk van Nederlandse zorg en ondersteuning.</i> RIVM werkt in opdracht van VWS aan de 'Kennisisbasis Duurzaamheid & Gezondheid' (2023-2026). Onderdeel hiervan is het verbeteren van het onderzoek naar de milieuvoetafdruk van de zorgketens en diensten in de zorg en ondersteuning, volgend op het sectorale milieuvoetafdrukonderzoek uit 2022¹². Het RIVM geeft hier langs 3 lijnen invulling aan: 1. Specificeren: Beter inzicht krijgen in de productgroepen en diensten die de grootste milieueffecten veroorzaken voor verschillende deelsectoren in de zorg; 2. Monitoren sectorale voetafdruk: Het structureel monitoren (kwantificeren) van de milieuvoetafdruk van de Nederlandse zorgsector;	Ten aanzien van lijn 1: In februari 2024 is er een internationaal hybride symposium georganiseerd door RIVM i.s.m. Radboud UMC over gebruik van levenscyclus analyses (LCA) in de zorg "Healthcare LCA Symposium". Er waren 180 deelnemers, verschillende internationale sprekers, verschillende zorgprofessionals en zorgorganisaties, kennisinstellingen en experts op het gebied van duurzaamheidsanalyses. Voor de doorontwikkeling van de sectorale voetafdrukmethode heeft het RIVM in 2024 verschillende verbeteringen onderzocht. Dit is gedaan op basis van de aanbevelingen uit het rapport van 2022 en door middel van gesprekken met experts en data-eigenaren. Zo zijn gesprekken gevoerd met onderzoeksteams van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en Rijkswaterstaat (RWS). Daarnaast zijn verscheidene onderwerpen besproken met individuele onderzoekers van het Centrum voor Milieuwetenschappen Leiden (CML) en de Nederlandse Vereniging voor Ziekenhuisapothekers (NVZA). Ook zijn kenniscentra in de zorgsector bevraagd, zoals het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (EVZ) en het Milieuplatform

¹² <https://www.rivm.nl/duurzamezorg/onderzoek/milieuvoetafdrukrapportage>

	3. Scenariomodellering: Het berekenen van de verandering in milieu impacts van verschillende toekomstscenario's voor verduurzaming van de zorgsector (maken van projecties).	Zorg (MPZ), evenals zorginkooporganisaties als Intrakoop en het Zorg Inkoop Netwerk Nederland (ZINN). Om de praktische toepasbaarheid van de methode te verifiëren, is contact gelegd met zorgaanbieders en is gesproken met de werkgroep van de <i>Green Deal Samen werken aan duurzame zorg</i>. Ook is met internationale onderzoeksteams gesproken, bijvoorbeeld via conferenties en workshops van de WHO en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD). Ten aanzien van lijn 2: Zie B12. Ten aanzien van lijn 3: Scenariomodellering is bedoeld om mogelijke verduurzamingsmaatregelen te kunnen identificeren en verkennen. Aan de hand van een specifieke casus onderzoekt het RIVM of en hoe scenario's kunnen worden gebruikt om inzichten te versterken in bijvoorbeeld: (i) de dynamische interacties tussen de zorg, het milieu en de externe omgeving, en; (ii) duurzaamheidsmaatregelen die de milieueffecten kunnen reduceren zonder af te doen aan het functioneren van de zorg. Het onderzoek is naar verwachting eind 2026 gereed.
B9	<i>VWS neemt klimaat- en milieu-impact van zorg mee bij de uitwerking van de Kennis- en Innovatieagenda van het Missiegedreven Innovatiebeleid ten aanzien van Gezondheid & Zorg.</i> In de KIA is er aandacht voor publiek-private samenwerking met de topsector Klimaat en Energie en topsector Circulaire Economie. Ook binnen publiek-private projecten op het terrein van gezondheid en zorg zal aandacht zijn voor de impact op klimaat en rekening worden gehouden met afspraken uit de Green Deal Duurzame Zorg 3.0.	In de nieuwe Kennis en Innovatieagenda Gezondheid & Zorg 2024-2027 (KIA) zijn klimaat, energie en circulaire economie opgenomen als richtinggevende speerpunten. Ook het verduurzamen van zorg en welzijn en de doelen uit de Green Deal zijn verweven in de agenda. Deze agenda geeft richting aan het onderzoeks- en innovatiebeleid. VWS draagt bij aan het eveneens vernieuwde Kennis en Innovatie Convenant 2024-2027. De partners van het KIC zijn gestart met de uitvoering van de KIA's.
B10	<i>VWS bevordert onderzoek naar de voetafdruk van GGD-en voor wat betreft hun reguliere GGD taken.</i> VWS bevordert via het RIVM onderzoek naar de voetafdruk van GGD-en voor wat betreft hun reguliere GGD-taken, mogelijk als opstart voor een 'groene GGD' initiatief. Het doel is om mogelijkheden te identificeren om de milieu-impact/voetafdruk te verkleinen. Hierbij wordt voortgebouwd op een eerdere analyse van de voetafdruk van GGD Amsterdam, zodat de uitkomsten daarna ook door andere GGD-en en/of hun opdrachtgevers (m.n. gemeenten) gebruikt kunnen worden.	Begin 2025 heeft het RIVM de quickscan '<i>Duurzamer vaccineren in de GG-sector</i>' opgeleverd. Deze brengt in kaart hoeveel afval het vaccineren oplevert en welke kansen er zijn om dit te verminderen. Aanbevelingen richten zich onder andere op: • Vermindering van materiaalgebruik: het vermijden van onnodige pleisters en efficiënter gebruik van drukwerk voor communicatie. • Inkoop: samenwerking bij de inkoop van duurzamer vaccinatiemateriaal en medische hulpmiddelen. • Duurzaamheid in opdrachtverstrekking: het verkennen van de mogelijkheid om duurzaamheid expliciet mee te nemen in de opdrachtverstrekking aan het RIVM. De quickscan, te vinden op www.rivm.nl/publicaties/duurzamer-vaccineren-in-ggd-sector biedt veel praktische aanbevelingen waarmee vaccinerende GGD'en, organisaties voor jeugdgezondheidszorg en andere betrokken partijen direct aan de slag kunnen om hun vaccinatiepraktijk te verduurzamen. De resultaten zijn begin 2025 gepresenteerd tijdens een webinar van GGD GHOR NL, waar 160 mensen aan deelnamen.

B11	<i>VWS financiert een NWO programma 'planetary health' en stimuleert andere ministeries hier aan bij te dragen vanwege het interdisciplinaire karakter.</i> VWS heeft NWO opdracht gegeven in het kader van de Nationale Wetenschapsagenda een programma op te zetten voor interdisciplinair onderzoek naar 'planetary health', dit in navolging van het KNAW advies <i>Planetary Health, an emerging field to be developed</i>. VWS bespreekt in 2024 met andere ministeries de mogelijkheden om bij te dragen aan het programma, gegeven het multidisciplinaire karakter van 'planetary health'.	In 2024 is in samenwerking met NWO, ZonMw gewerkt aan het uitwerken van de onderzoekswens en het samenstellen van een schrijfgroep. Naar verwachting gaat de call halverwege 2025 open. Ook het ministerie van OCW draagt bij aan het programma.
B12	<i>VWS monitort de landelijke voetafdruk van zorg en ondersteuning, volgend op de 0-meting in 2022.</i> RIVM werkt in opdracht van VWS aan de 'Kennisbasis Duurzaamheid & Gezondheid' (2023-2026). Onderdeel hiervan is monitoring van de landelijke voetafdruk van zorg en welzijn, volgend op de 0-meting in 2022¹³. In 2024 levert het RIVM een aanpak op over hoe de milieuvoetafdruk van de Nederlandse zorgsector structureel kan worden gemonitord en wat daarbij de kansen en beperkingen zijn.	Bij deze stand van zaken zit een methoderapport van het RIVM. Dat rapport zet de mogelijkheden voor een gedetailleerdere sectorale voetafdruk uiteen. De komende tijd wordt de onderzoeksmethode uitgevoerd. De eerste resultaten worden in het eerste kwartaal van 2026 verwacht. Hiermee komt een nieuwe sectorale milieuvoetafdruk van de zorg in beeld, gespecificeerd naar de verschillende deelsectoren, zoals de ziekenhuiszorg en de ouderenzorg. De resultaten zullen ook een hogere resolutie hebben, met name door 'farmaceutische producten' los te halen van andere categorieën. Om volledig inzicht te krijgen in de productgroepen en diensten die de grootste milieueffecten veroorzaken, en dus handelingsperspectieven te kunnen leveren, is samenwerking met de zorgsector essentieel. In 2025 verkent het RIVM daarvoor de mogelijkheden. Zie ook B8.
B13	<i>VWS monitort in samenspraak met stakeholders de resultaten en voortgang van verduurzaming in de (publieke) zorg en ondersteuning.</i> VWS ontwikkelt een monitor die zicht geeft op de stand van zaken 'verduurzamen (publieke) zorg en welzijn', in termen van acties, resultaten, voortgang en effect. De monitor moet (bij)sturingsinformatie geven voor sector en VWS ten aanzien van beleid en uitvoering. Streven is in 2024 een eerste meting te laten plaats vinden.	In juni 2025 levert het RIVM een eerste rapportage op van de monitor Duurzaamheid en Gezondheid, die betrekking heeft over 2024. Deze rapportage schetst zowel de landelijke als sectorale ontwikkelingen in de verduurzaming van de zorgsector. Allereerst wordt kort geschetst hoe het landelijke beleid rondom de verduurzaming van de zorgsector eruit ziet. Vervolgens wordt uiteengezet wat er zowel op landelijk als sectoraal niveau gebeurt binnen de 5 thema's van de <i>Green Deal Samen werken aan duurzame zorg</i>.
B14	<i>VWS voert samen met Regiegroep van de Green Deal een mid-term review uit van de Green Deal-afspraken.</i> VWS zal samen met de Regiegroep van de Green Deal de voortgang van de GreenDeal-afspraken volgen. In 2024 vindt een mid-term review plaats en wordt voor alle afspraken uit de Green Deal de balans opgemaakt.	Parallel aan deze stand van zaken ontvangt de Tweede Kamer de mid-term review. Deze heeft de vorm van een magazine met daarin interviews met verschillende betrokkenen in het veld, aandacht voor best practices en een korte stand van zaken ten aanzien van de afspraken uit de Green Deal. Daarnaast hebben alle partijen betrokken in de Regiegroep online inzichtelijk gemaakt wat voor elke afspraak de Green Deal de stand van zaken is, en wat successen en de knelpunten zijn. Dit overzicht is te vinden op www.vergroendezorg.nl

¹³ <https://www.rivm.nl/duurzamezorg/onderzoek/milieuvoetafdrukrapportage>

B15	<i>VWS zet in op het monitoren van de gezondheidsgevolgen van klimaatverandering.</i> VWS stimuleert de ontwikkeling van een monitor klimaat, gezondheid en zorg zodat de gezondheidsgevolgen van klimaatverandering zijn te volgen en de consequenties voor de zorgvraag inzichtelijk wordt.	Volgens de WHO vormt klimaatverandering de grootste bedreiging voor de volksgezondheid. Om beter inzicht te krijgen in de potentiële gezondheidsgevolgen van klimaatverandering in Nederland, onderzoekt het RIVM een monitor klimaat, gezondheid en zorg. Dit project brengt voor de belangrijkste soorten impact (hitte, UV, infectieziekten, allergieën, mentale gezondheid, voedselveiligheid en luchtkwaliteit) in kaart welke indicatoren geschikt zijn en hoe deze het beste kunnen worden gemeten. Het RIVM is eind 2024 gestart en levert eind 2026 een rapportage op met een inventarisatie van relevante bestaande monitoring en geschikte data voor monitoring. Hierbij wordt tevens geadviseerd hoe de uitkomsten van de monitor het beste toegankelijk kunnen worden gemaakt. De monitor sluit aan op de PBL-opdracht <i>Herijking klimaatrisico's</i>, een belangrijke basis voor het nationale klimaatbeleid. Hiermee kan VWS beter anticiperen op de gezondheidseffecten van klimaatverandering en kunnen gezondheidsrisico's beter meegewogen worden in Nederlands klimaatbeleid.
-----	---	---

C) Wet-, regelgeving en toezicht

Nr.	Actie en toelichting daarop	Stand van zaken
C1	<i>VWS werkt aan het wegnemen van ervaren knelpunten, mede n.a.v. de uitkomsten van de brede wetsverkenning duurzame zorg.</i> VWS heeft in 2023 een brede verkenning uitgevoerd naar ervaren knelpunten bij verduurzaming van de zorg. De komende jaren spant VWS zich in om de ervaren knelpunten weg te nemen. Ook zal het samen met IGJ, NZa, RIVM en het Zorginstituut kijken hoe de benaderbaarheid van deze organisaties kan worden vergroot om ervaren knelpunten vanuit de sector in beeld te krijgen.	In de reactie op de Brede wetsverkenning duurzame zorg¹⁴ is VWS ingegaan op de met de wetsverkenning opgehaalde knelpunten. Een deel van die knelpunten ligt bij het veld zelf omdat deze voortvloeien uit bijv. richtlijnen van een beroepsgroep. Dat is aan het veld om daar mee aan de slag te gaan. De knelpunten die op het terrein van VWS liggen waren veelal in beeld. Daarop zijn, zoals de bijlage liet zien, ook al verschillende stappen op gezet. Zo is er intussen, in samenwerking met Rijkswaterstaat, een wel/niet-lijst Speciaal Ziekenhuisafval gepubliceerd (zie C3). Ook heeft VWS de regels rond herverwerking van medische hulpmiddelen voor eenmalig gebruik per 1 januari 2025 versoepeld. Daarnaast is VWS doorlopend met bepaalde knelpunten aan de slag, zoals het beperken van de administratieve lasten voor de zorg die voortkomen uit klimaatbeleid en -wetgeving. Een deel van de in de wetsverkenning geconstateerde knelpunten liggen op het niveau van Europa. VWS zet zich er doorlopend voor in om deze knelpunten daar te agenderen en binnen Europees verband op te lossen, zoals bijv. met de heruitgifte van geneesmiddelen (zie ook 4a en 4b) of hergebruik van medische hulpmiddelen (zie ook 3a). Verder is de Europese Commissie, mede op grond van inbreng uit Nederland, voornemens om de verplichting om een papieren bijsluiter mee te leveren bij medische hulpmiddelen voor professioneel gebruik, te schrappen.
C2	<i>VWS onderzoekt de (verwachte) impact van de EU Green Deal en Fit-for-55 voor de (publiek) zorg, welzijn en sport, met in elk geval bijzondere aandacht voor de EPBD, EED en RED.</i> VWS onderzoekt de (verwachte) impact van de EU Green Deal en de Fit-for-55 voor de (publiek) zorg, welzijn en sport, met in elk geval bijzondere aandacht voor de EPBD, EED en RED.	VWS houdt bij de (implementatie van de) volgende wetgeving oog voor de verwachte gevolgen voor de (publieke) zorg en welzijn: • Energy Efficiency Directive (EED); • Corporate Due Diligence Directive (CSDDD); • Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD); • Energy Performance of Buildings Directive (EPBD IV); • ETS1, ETS en RED III. Een deel van de wetgeving is in ontwikkeling. Zo heeft de Europese Commissie recent voorgesteld de wetgeving rond de CSRD te willen vereenvoudigen. Inzicht in de mogelijke impact geeft VWS houvast bij de implementatie van de wetgeving in Nederland.
C3	<i>VWS werkt samen met I&W en Rijkswaterstaat aan het vergroten van kennis over (juist toepassen van) bestaande afvalwetgeving.</i> VWS werkt samen met I&W en Rijkswaterstaat aan het vergroten van kennis in het veld over (het juist toepassen van) bestaande afvalwetgeving.	Binnen zorginstellingen komt veel afval vrij. Een deel van dit afval is specifiek ziekenhuisafval (SZA). In de praktijk is vaak onduidelijk wat wel en wat niet tot SZA behoort. Rijkswaterstaat heeft in het najaar van 2024 een wel/niet-lijst SZA gepubliceerd. De lijst heeft als doel om dat duidelijk te maken en daarmee afvalscheiding binnen zorginstellingen te verbeteren. De lijst is opgesteld met betrokkenheid van zorginstellingen, deskundigen infectiepreventie, microbiologen, veiligheidsadviseurs, afvalverwerkingsbedrijven, toezichthouders en de Rijksoverheid. In de lijst wordt verwezen naar het “stappenplan afval verminderen en scheiden” voor tips over het stimuleren van afvalscheiding.

¹⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2023/12/21/reactie-brede-wetsverkenning-duurzame-zorg>

C4	<i>VWS verkent op welke wijze klimaat- en milieu-impact kan worden meegenomen bij de verbreding en verbetering van de toets op basispakket en de aanschaf van dure apparaten.</i> VWS zal verkennen op welke wijze de klimaat- en milieu-impact van zorg kan worden meegenomen als één van de criteria bij de toets op het basispakket en de aanschaf van dure apparaten. Pakketbeheer kan mogelijk bijdragen aan het stimuleren van duurzame zorg. Daarom bekijkt VWS bij het verbeteren van de pakketcriteria hoe de impact op klimaat, milieu en leefomgeving mee kan worden gewogen bij het beoordelen of interventies pakketwaardig zijn.	VWS heeft het Zorginstituut gevraagd om te onderzoeken of ook de aspecten arbeidsinzet en ecologische duurzaamheid meegewogen moeten worden bij de toelating of zorg behoort tot het basispakket. Passende zorg moet immers waarde toevoegen aan de gezondheid van mensen tegen een proportionele inzet van middelen, personeel en grondstoffen. Het Zorginstituut heeft daartoe een commissie van onafhankelijke deskundigen ingesteld die het Zorginstituut zal adviseren over de wijze waarop dit toegepast kan worden bij het pakketbeheer. Het advies wordt in het voorjaar van 2025 verwacht.
C5	<i>VWS laat NZa onderzoeken in hoeverre de huidige bekostigingssystematiek van Zvw- en Wlz-zorg en ondersteuning prikkels (kan) bevat(ten) om verduurzaming van de zorg te bevorderen.</i> VWS vraagt de NZa in kaart te brengen in hoeverre de huidige bekostiging van (publieke) zorg en welzijn prikkels bevat voor instellingen om te verduurzamen. Daarnaast gaat de NZa na welke maatregelen in de bekostiging zouden helpen bij de verdere verduurzaming van de zorgsector. De NZa rapporteert hierover in een adviesrapport.	Naar verwachting is dit onderzoek in het voorjaar van 2026 gereed.
C6	<i>VWS houdt oog voor de administratieve lasten voor de zorg bij de implementatie van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) in Nederland.</i> De directe werking van de CSRD voor ongeveer 45 organisaties in de zorg, implementeert VWS in de <i>Regeling openbare jaarverantwoording WMG</i>. VWS spoort brancheorganisaties in de zorg, van banken en van zorgverzekeraars, aan om gezamenlijk te werken aan implementatie van de CSRD op een wijze dat deze voor alle betrokkenen werkbaar is. Waar nodig zijn er de standaard overleggremia om mogelijke regeldruk van de ketenverantwoording te bespreken.	De minister van VWS is voornemens de CSRD in de <i>Regeling openbare jaarverantwoording WMG</i> te implementeren. Daarbij worden de recente ontwikkelingen en de implementatiewerkzaamheden van de bewindspersonen Van J&V en Financiën nauw gevolgd. Beoogd is om zoveel mogelijk bij die wet- en regelgeving aan te sluiten, zodat de administratieve lasten voor de circa 45 zorgaanbieders die in Nederland direct onder de reikwijdte van de CSRD gaan vallen, zo beperkt mogelijk blijft. Binnen de werkgroep Green Deal Duurzame Zorg werken branchepartijen, banken en zorgverzekeraars samen om de administratieve lasten zoveel als mogelijk te beperken, door te streven naar een uniforme uitvraag. Het kabinet bestudeert de voorstellen van de Europese Commissie voor een Omnibus-wet en zal de Tweede Kamer daarover op de gebruikelijke wijze informeren.
C7	<i>VWS spant zich in de administratieve lasten van (generiek) klimaatbeleid voor de zorg te minimaliseren.</i> Bij de (door)ontwikkeling van klimaat- en milieubeleid spant VWS zich de administratieve lasten voor de (publieke) zorg en welzijn te beperken. Dit doet het door hiervoor aandacht te vragen bij de verantwoordelijke ministeries en waar nodig overleg tussen deze ministeries en de zorgsector te faciliteren.	VWS spant zich in om administratieve lasten voor de zorgsector te beperken. Bijvoorbeeld door dit onderwerp ter tafel te brengen bij de implementatie van Europese wet- en regelgeving, zoals de EED en EPBD VI. Daarnaast financiert VWS het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg (EVZ). Via het EVZ wordt op een pragmatische manier invulling gegeven aan het beperken van administratieve lasten voor zorgorganisaties. Dit doen zij enerzijds door zorgorganisaties te ondersteunen bij het voldoen aan administratieve verplichtingen en anders door administratieve processen te stroomlijnen.

		Zo zijn de portefeuilleroutekaarten die zorgaanbieders invullen geschikt gemaakt voor gebruik voor de informatie-, onderzoeks- en/of EED-auditplicht en wordt gewerkt aan een interactieve database die gebruikt kan worden voor verschillende rapportageverplichtingen.
C8	<i>De NZa verkent welke rol zij voor zich ziet bij (het bevorderen van) verduurzaming van zorg in het kader van haar wettelijke taken.</i> Om de continuïteit van de zorg en de houdbaarheid van het zorgstelsel op langere termijn te kunnen borgen, verkent de NZa op welke onderwerpen het kansrijk is om vanuit de wettelijke taken van de NZa aan verduurzaming van de zorg te kunnen bijdragen. NZa publiceert deze visie in 2024.	Naar verwachting rondt de NZa deze verkenning in het voorjaar van 2025 af.
C9	<i>De IGJ onderzoekt – in dialoog met de sector – de plek van duurzaamheid in haar toezicht.</i> De IGJ onderzoekt hoe duurzaamheid concreet kan landen in haar (bestuursgerichte) toezicht en welke (aanpassingen in) bestaande toezichtactiviteiten kunnen bijdragen aan een duurzamere zorg. De huidige wet- en regelgeving is gebaseerd op maximale kwaliteit en minimale risico's in de zorg en houdt (nog) geen rekening met duurzaamheid. Duurzaamheid als waarde in het toezicht, betekent dat IGJ op zoek gaat naar een nieuwe balans tussen enerzijds het bewaken van grenzen van kwaliteit en veiligheid en anderzijds het geven van ruimte aan groene initiatieven. Waar mogelijk zal IGJ ruimte geven en knelpunten adresseren en waar noodzakelijk een meer agenderende rol spelen in gesprek op stelselniveau.	Vanuit de sector wordt de IGJ regelmatig benaderd met vragen over duurzaamheid van zorg. In principe gaat de IGJ met de 'vragers' in gesprek, tenzij deze duidelijk doorverwezen kunnen worden en er voor de IGJ geen rol is weggelegd. Gesprekken gaan in de regel over vragen, dilemma's of knelpunten die worden ervaren bij het vergroenen van de zorg. Samen met vragers bekijkt de IGJ de ruimte die er is. Bijvoorbeeld over de mogelijkheden die er zijn voor verduurzaming binnen bestaande wettelijke kaders, zoals bij het voorkomen van medicatieverspilling. In de gesprekken blijkt dat vanuit de richtlijnen en protocollen van beroepsgroepen, op basis van het principe "comply, of explain", vaak meer mogelijk is dan in de praktijk wordt verondersteld. Op basis van die gesprekken observeert de IGJ een toenemende spanning tussen enerzijds de geldende wet- en regelgeving en het toezicht en de handhaving daarop, en anderzijds de groeiende behoefte in de praktijk om dingen anders te kunnen doen, omwille van vergroening van zorg. Ten bate van haar toezicht volgt de IGJ de ontwikkelingen rondom aanpassing van (Europese) wet- en regelgeving.
C10	<i>Vanaf 2024 is duurzaamheid één van de drie centrale waarden van het IGJ Meerjarenbeleidsplan 2024-2027.</i> Duurzaamheid is één van de centrale waarden van het nieuwe meerjarenbeleidsplan van IGJ. IGJ wil met haar toezicht bijdragen aan een duurzamere zorg. Deze waarde zal IGJ verankeren in haar werkzaamheden, wat betekent dat onderdelen van IGJ deze waarde gaan integreren in het toezicht. Bij IGJ gaat duurzaamheid over verduurzaming van de zorg en ook over de risico's voor de continuïteit, kwaliteit en veiligheid van de zorg bij onvoldoende klimaatadaptatie.	IGJ werkt er in 2025 aan om kennis en bewustwording op dit onderwerp te vergroten bij inspecteurs en andere medewerkers. Zie verder C9.